

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonae, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

§. XIV. De Lectionibus. Antiquitas, utilitas, & excellentia sacrarum
Lectionum. Ritus Lectionum explicatur. De benedictionibus. Cur Praelatus
Domnus, & non Dominus nuncupetur. Dicta quaedam obiter de ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

exhibere, ideo necesse est maculas diluere subintrantes, quia dicit Psalmus g, *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.* Hoc nimirum admonet versus orationi præmissus, ut quicquid minus est fervoris, humilitas suppleat puræ confessionis. Si confiteamur peccata nostra, si miseras exponamus, ignoscet nobis Deus, quia benignus & misericors est. Idcirco post versum subdunt Monachi: *Kyrie eleyson, Christe eleyson, Kyrie eleyson,* nam quid oremus sicut oportet nos nescimus, nisi spiritus, qui postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, adjuvet infirmitatem nostram: Electorum mentes, ait Laurentius Justinianus b, si quas in se præsentis vitæ cogitationes inveniunt, penitentia ardore consumunt, nec cogitationes suas extra se dilatarî permittunt: sed eò se districtius in seipos colligunt, quo ferventius assiltere ante Deum per orationis studium disponunt: quia reverà absque confusione Deo vacare non potest, qui extra se mente inaniter exiterit dilatatus. Etiam ante cantica Evangelica versibus præparamur, quia & modum orationis habent, & altissimam continent doctrinam, quam nec corde percipere, nec moribus exprimere possumus, nisi doceat nos veritas, illa inquam veritas quæ dicit: *Ego sum via, veritas, & vita.* Unde & ipsa Cantica stando cantamus; quia parati semper esse debemus ad currendam viam mandatorum Dei per semitas Evangelii, sicut scriptum est, *i Paratus sum, & non sum turbatus, ut custodiam mandata tua.*

s. XIV.

De Lectionibus.

Antiquitas, utilitas, & excellentia sacrarum lectionum. Ritus lectionum explicatur. De benedictionibus. Cur Prælati Domus, & non Dominus nuncupetur. Dicta quædam obiter de hac voce. Sacra Scriptura cur difficilis.

IN sacris libris linguaque, & mente frequenter versare, aut etenim donat Deus ista laborum præmia, ut absconsa lucis mens sedula quiddam conspiciat: vel certe istinc ea commoda carpit, ut per sancta Dei capiat præcepta dolorem:

g Psalm. 65. h Lau. Justin. ligni vitæ de orat. cap. 3. i Psalm. 118.

Aut quod postremum est animos hæc lectio rebus abstrahit à fluxis studiis ad meliora vocatos.

Sic canit Gregorius Nazianzenus k, Sacrarum enim lectionum usus ita interiorem hominem illustrat, ut meritò Davidicum illud usurpare possit, *l Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Lumen animæ, inquit Cæsarius Arelatenfis m, & cibus æternus non est aliud nisi Verbum Dei, sine quo anima nec videre potest, nec vivere: quia quomodo caro nostra moritur, si non capiat cibum, ita & anima nostra extinguitur, si non accipiat Dei verbum. Quod Sol diei, quod Luna noctibus, quod Stellæ navigantibus, hoc est animæ lectio. Diem statuit pulsa criminum nocte, divini amoris radiis calefacit, errantes in tenebris hujus mundi ad viam revocat, oppressis denique tentationum fluctibus tuta littora, portumque gratissimum designat. In sacris literis legendis, teste Philone n Carpathiorum Episcopo, peccatores de propriis erratis admonentur, & quomodo se castigent, corrigant ac emendent, apertissimè docentur, & quicquid homines alter alteri, vel dicere verentur, vel ignorant, hoc sacræ literæ, & sanctissimè audent, & uberrimè noverunt. Scriptura enim sacra, ait Magnus Gregorius o, mentis oculis quasi quoddam speculum opponitur, ut interna nostra facies in ipsa videatur. Ibi etenim feeda, ibi pulchra nostra cognoscimus. Ibi sentimus quantum proficimus, ibi à profectu quàm longè distamus. Sed verba Chrysoctomi p hic omittenda non sunt initio Homiliæ de paradiso, & scripturis, quam habuit cum Eutropius deprehensus est extra Ecclesiam. Suave quidem est prætum, & hortus, utroque tamen multò suavius spirat lectio divinæ scripturæ. Illic siquidem flores invenire est, sed qui tempore marcescunt: hic autem occurrunt sententiæ in nativo vigore perennantes. Illic aspirat favonius, hic afflat aura Spiritus S. Illic spinæ pro muro obsepunt hortum, hic Dei providentia tutum reddit lectorem. Illic cicadæ stridore suo obstreperæ: hic Prophetæ suavi júbilo personantes. Illic ex ipso aspectu quiddam oblectationis concipitur: hic autem ex ipsa mox lectione plurimum decerpitur utilitatis. Hortus uno quoque circumscribitur loco: divinæ autem Scripturæ omni loco terræ habitabilis circumferuntur. Hortus pro tempore

Ppppp 2 qua
k Gregor. Naz. carm. de lib. sac. Script. l Psalm. 118.
m Cæsar. hom. 18. n Philo in c. 4. Cant. o Greg.
lib. 2, mor. cap. 1. p Chryf. rom. 11

qualitate servit necessitatibus: scripturæ autem tam hiberno, quam æstivo tempore fructuum pondere degravantur. Nihil verò aptius ad comparationem eorum, qui per amplâ scripturarum studia decurrentes assiduâ lectione animorum industriam exercent, nihil aptius inquam, quam sedularum apum similitudo. Istæ enim, ut tumidis utar verbis sancti viri Aldhelmi q̄ Sciriburgensis Episcopi, roscido faceffente crepusculo tripudiantium turmarum exercitus per patentes campos gregatim diffundentes, modò melligeris caltharum frondibus, seu purpureis maluarum floribus incubantes multa nectaris stillicidia guttatim rostro decerpunt: modo flavescentes falluculas, & croceta genistarum cacumina circumvolantes fertilem prædam numerosis cruribus, & coxarum oneribus advehunt, quibus cerea castra conficiunt: modò teretes hederarum corymbos, & levissimos florentis tilix surculos constipantes multiforrem favorum machinam angulosis, & opertis cellulis construunt. Eadem verò ratione mens religiosa per florulenta scripturarum prata latè vagans bibulâ curiositate decurrit. Nunc divina præcorum Prophetarum Oracula certis astipulationibus jam dudum Salvatoris adventum vaticinantia enixius investigando: nunc antiquarum arcana legum ab illo mirabiliter digesta, quæ bis quinis Memphisica regna plagarum afflictionibus crudeliter percussisse, & rubicundi tumentes Oceani gurgites sacrosancti tactu viminis ex colubro nuper transfigurati in simulachro macerix altrinsecus sequestrasse, & post cœleste colloquium cornutis vulvibus incredulum fugasse vulgus describunt, sollicitâ intentione scrutando: nunc quadrifariam Evangelicæ relationis dicta mysticis Catholicorum Patrum commentariis exposita, & quadriformis Ecclesiasticæ traditionis normulis secundum historiam, allegoriam, tropologiam, anagogiam digesta, solerter indagando. Apis autem propter peculiaris castimonix privilegium Ecclesiæ speciem portendere dicitur, quæ florentes saltuum cespites ineffabili prædâ depopulans dulcia natorum pignora, nesciens conjugii illecebrosa consortia, fœtosa quadam suavissimi succi de balsamo concretionem producit. Ecclesiæ verò bis acuto Testamentorum mucrone hominum vitaliter corda transverberans hæreditariam legitimæ æternitatis sobolem casto Verbi semine fœcundat. Hæc carptim ex Aldhelmo.

§. Aldhel. de laud. Virginit. c. 21

2. Filiorum ergò profectui seduld incumbens sancta Mater Ecclesia nocturnæ Psalmorum modulationi sacrarum literarum, sanctorumque Patrum lectiones inferendas esse decrevit, quatenus defessi, & aberrantes eorum animi hoc pabulo reficerentur, hæc luce illustrarentur. Parum est, ait unus r̄ è primis Ecclesiæ Patribus, quod Dei plebem classico nostræ vocis erigimus, nisi credentium fidem, & dicatam Deo devotamque virtutem divinâ lectione firmemus. Sic sanctus ille Moyses s̄ volumen legis cunctis audientibus legere consuevit, ut rudis populus præceptis Domini disceret obedire. Sic legis Deuteronomium r̄ continuâ lectione commemorari præcipitur, ut discant omnes timere Domium, & verba ejus custodire. Sic Levitæ, jubente Esdra n̄ in libro legis Dei, legebant distinctè, & apertè ad intelligendum rectè legendi modum edocentes. Sic seniores Judææ x̄ gentis inter bellorum pressuras, ac innumeras calamitatum angustias se libros sanctos habere pro solatio gloriantur. Sic ipse Christus Redemptor noster intravit secundum consuetudinem die Sabbati in Synagogam, & surrexit legere, & traditus est illi liber Isaiaæ Prophetæ ȳ. Sic denique in ipso Ecclesiæ ortu lectiones ex Prophetis, & Apostolis in Conventu Christianorum legi solebant, ut Paulus in fine Epistolæ ad Colossenses, & Justinus Martyr Apologetico secundo pro Christianis testes insuperabiles ostendunt. Hic vero usus æcumenica sanctione in Concilio Laodiceno z̄ stabilitus fuit, ordinemque lectionum per anni circulum legendarum Gelasius Papa digestit, cujus Ordinis accuratam rationem Rupertus n̄ Abbas Tuitiensis in fine librorum de divinis Officiis secundum datam sibi sapientiam explicavit. Nam Historia Regum, quæ statim post Pentecosten ponitur, primis duobus libris mysticè assimilatur primis Christianitatis temporibus, quando paulatim crescente fide vetus idololatria decidit, sicut post regnum Saül successit David vir secundum cor Dei. Duobus autem sequentibus libris in divisione regni à domo David, tempora significantur Hæreticorum, à quibus Ecclesia scissa est. Sequuntur libri Salomonis, quia post certamina Hæreticorum

r̄ Cyprian. præf. libro de exhort. Martyr. s̄ Exod. 24: vers. 7. t̄ Deuter. 31: 11. u 2 Esdra 8: 8. x 1 Mach. 11: 9. y Luc. 4: 16. z̄ Concil. Laodic. cap. 59. Dist. 15. C. sancta Romana Ecclesiæ. a Rupert. l. 12. c. 24. § 25.

eorum sapientia enituit Doctorum Ecclesiæ, quos illorum contentiones excitarunt. Legitur deinde Job, quia in pace Ecclesiæ non desunt fidelibus tentationes ad probationem, & exercitium virtutis. Mense verò Septembri libri quatuor percurri solent, videlicet Tobias, Judith, Esther, & Esdras, per quos quatuor virtutes Cardinales indicantur: Tobias enim prudentiæ typum gessit, Judith fortitudinis, Esther temperantiæ, Esdras iustitiæ. Quia verò dum in hoc mundo peregrinamur à Domino inter virtutum exercitia vitiorum ingruunt bella, quatuor jam dictos libros prælia Machabæorum aptè sequi consueverunt. Reliquo tempore usque ad Nativitatem Domini Prophetarum personant scripta, ut inter tenebras, & conspectus sæculi usque ad reditum Christi scripturæ nos illuminent, & consolentur. Hæc ferè Rupertus. A die verò Nativitatis Christi usque ad Septuagesimam novum legitur Testamentum, magnusque Præco Evangelii Paulus auditur, ut dicamus in novitate vitæ ambulare. A Septuagesima autem usque ad Pascha, diebus niimirum luctus, & poenitentiae, veteris miseriæ narrantur Historiæ, à qua Christi sanguine redempti sumus. Demum Paschali fulgente gaudio Apocalypsis B. Joannis Apostoli nobis proponitur, post quam sequuntur Epistolæ Canonicae, ut de fine mundi sanctis revelationibus admoniti Apostolicis doctrinis, & documentis nos diligenter ad finem nostrum præparemus.

3. Concilium Carthaginense, sive illud tertium fuerit, ut in collectionibus Conciliorum prænotatur, sive sextum, ut mavult Baronius *b*, etiam passiones Martyrum legi in Ecclesia permittit, cum anniversarii dies eorum celebrantur. Gelasius Papa in Decreto habito cum 70. Episcopis, post sacras Scripturas, sanctasque Synodos universales, & opuscula omnium Patrum orthodoxorum, atque Epistolas decretales summorum Pontificum, recipi item jubet gesta sanctorum Martyrum. Sed ideò, inquit, secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in sancta Romana Ecclesia non leguntur, quia eorum qui conscribere nomina penitus ignorantur. De eadem re Adrianus Papa *c* in Epistola, qua refellit objectiones adversus septimam Synodum, hæc habet: Vitæ Patrum sine probabilibus auctoribus minimè in Ecclesia legun-

tur: nam ab orthodoxis titulata & suscipiuntur, & leguntur. Magis enim passiones sanctorum Martyrum sacri Canones censurunt ut liceat eas in Ecclesia legi, cum Anniversarii dies eorum celebrantur. Paratae sunt igitur lectiones, ut in sanctorum festivitatibus eos qui divinis laudibus vacant loqui faciat sermo qui tacet, ut eleganter ait Berengosius Abbas *d*. Paratae sunt scripta sanctorum Patrum, ut loquitur in Dialogis de fide Caesariuse, quæ nihil aliud quam flores sunt, qui aqua manante ex latere Christi irrigantur, ejus sanguine tinguntur, totumque mundum suavi odoris fragrantia replent. Primus qui in Italia divinum officium ordinavit distinguendo libros veteris, & novi testamenti, prout hodie leguntur, si vera tradit Hieronymus Rubeus *f*, fuit sanctus Eleucadius Ravennæ Archiepiscopus, qui vivere desit anno Domini 112. Magnus autem Carolus Imperator, ut tradit Sigibertus *g* in Chronico, per manum Pauli Diaconi sui decerpens optima quæque de scriptis Catholicorum Patrum lectiones unicuique festivitati convenientes per circulum anni in Ecclesia legendas compilari fecit. Jacobus Pamelius *h* lectionum antiquitatem demonstrat in Latinorum Liturgicis, ubi in hanc rem testimonia Sanctorum Patrum plurima affert. Quæ verò lectiones ad præscriptum sacrorum Canonum legi debeant, docet Radulphus Fungrensis *i*, ut nulla scilicet apocripha Historia, nulla profana novitas introducatur: verum ut præcipit Monachorum Magister *k*, Codices legantur in vigiliis tam veteris Testamenti, quam novi divinae auctoritatis, & expositiones eorum, quæ à nominatissimis Doctoribus Orthodoxis, & Catholicis Patribus factæ sunt. Inter errores Agobardi Lugdunensis Episcopi non minimus ille est, quem in opusculis de veteri ritu canendi Psalmos, & de correctione Antiphonarii propugnat, nihil scilicet in divinis Officiis audiri debere, nisi sacram Scripturam, ne inquit ignem alienum offeramus Domino, quasi non sit à Deo omnis sermo verus. Magnus Gregorius *l* cum audisset publicè ad vigiliis legi in Ecclesia Ravennensi sua Commentaria in Job, scripsit de hac re Joanni ejus Ecclesiæ Subdiacono in hæc verba: Illud quod ad me quorundam relatione perlatum

Ppppp 3 est,

d Bereng. ser. 1. de Martyr. e Casar. dial. 1. inter. 1.
f Rubeus hist. Ravennat. lib. 2. *g* Sigibert. ann.
 807. *h* Pamel. Liturg. to. 1. *i* Radulph. prop.
 11. *k* Bened. reg. cap. 9. *l* Greg. 1. 10. Ep. 22.

b Baron. ann. 419. num. 95. In Epistol. summ. Pont.
 tom. 2. par. 2. c. Adrian. Epist. 3. pag. mibi 749.

est, quæ Reverendissimus frater, & Cospiscopus meus Marianus legi commenta B. Job publicè ad vigiliis faciat, non græte suscepti: quia non est illud opus populare, & rudibus auditoribus impedimentum magis, quam proventum generat. Sed dic ei ut commenta Psalmorum legi ad vigiliis faciat, quæ mentes sæcularium ad bonos mores præcipuè informant. Habendus igitur in lectionibus delectus est, sapientibus enim, & insipientibus debitores sumus.

4. Non facile dixerim, quam convenienter id ab antiquis institutum sit, ut orationi subdatur lectio; rursumque lectionem excipiat oratio: nam cum oramus, cum Deo loquimur; cum legimus, Deus loquitur nobiscum. Per orationem mundamur à peccatis, per lectionem discimus quid facere, quid cavere, quò tendere debeamus. Disertissimè Bernardus libro de modo orandi, seu verius Guigo Carthusiensis *m* hætenus sub Bernardi nomine citatus: Beatæ vitæ dulcedinem lectio inquirat, meditatio invenit, oratio postulat, contemplatio degustat. Unde ipse Dominus dicit, *Quærite, & invenietis, pulsate & aperietur vobis*. Quærite legendo, & invenietis meditando: pulsate orando, & aperietur vobis contemplando. Lectio quasi solidum cibum ori apponit, meditatio masticat, & frangit, oratio saporem acquirit, contemplatio est ipsa dulcedo, quæ jucundat, & reficit. Denique ingens bonum est lectio, ait Chrysostomus *n*, quæ facit animam optimis moribus præditam, & mentem in cælum transfert. Porro ritus, quo legi solent lectiones, hic est; Post Psalmos dicitur Versus, ut à Psalmodia ad lectiones vertatur intentio. In pluribus Ecclesiis sequitur post versum Absolutio, itemque Oratio Dominicalis: quia enim in malevolam animam non introibit sapientia, mundari cor debet, atque per orationem præparari ad audiendum verbum Dei, quareus precibus nostris propitiatus is qui dat omnibus assuenter, adaperiat cor nostrum in lege sua, & in præceptis suis, aperiatque sensum ad intelligendas Scripturas. Lector verò accepto codice licentiam petit legendi à prælato, vel Sacerdote dicens, *Fube Domine benedicere*; quia, ut dicit Rupertus *o*, Nemo nisi missus, aut permissus officium prædicandi usurpare debet, quomodo enim prædicabunt nisi mittantur? Non tamen

m Guigo Carth. in scala claustralium c. 1. *n* Chryf. Hom. 35. in Genes. *o* Rupert. l. 1. cap. 12.

petit se à Sacerdote benedici, sed ut jubeat sibi à quocunque alio benedictionem impertiri, cuius rei mysterium edidit his verbis Petrus Damianus *p*. Lecturus magnæ humilitatis gratia non à Sacerdote, sed ab eo cui Sacerdos iusserit se postulat benedici dicens, *Fube Domine benedicere*. Sacerdos autem, ut tantæ humilitati vicem reddat, non subiecto cuiquam benedicendi delegat officium, non per semetipsum benedictionem dare præsumit, sed potius ut à Deo, qui est super omnia benedictus, prærogetur, exposcit. Hic ritus benedicendi antiquissimus esse videtur: nam in manuscriptis Græcorum Patrum Homiliis plerumque præfixa reperiuntur hæc verba, *ἐὐλόγησον πατέρα, Benedic Pater*, quod Jacobus Gretzerus *q* ex antiquo more petendi, benedictionem à Prælato, priusquam legere quis inciperet, derivasse arbitratur. Quare & in multis sermonibus Sancti Ephræm hæc eadem verba prænotata videmus, quia ejus scripta publicè in Ecclesia legi solebant, ut testatur D. Hieronymus *r*. Hac autem voce benedicendi antiquos etiam Ethnicos usos fuisse ex multis scriptoribus constat. Cicero pro Sextio: Cui benedixit unquam bono? benedixit? imò quem fortem, & bonum civem non perulantissimè est insectatus? Ovidius *f*.

Scis bene cui dicam positus pro nomine signis.

Plautus in Milite glorioso. *z*

Conserui, conserva que omnes bene valete, & vivite,

Bene quæso dicatis inter vos, & mihi absentis tamen.

Idem in Cassina. *u*

Benedicite, Diis sum fretus, Deo speravimus,

Et in Aulularia. *x*

— Bono animo es, & benedice.

Et alibi. *y*

Eja benedicite, ite intro, valete.

Extant autem de benedictionibus doctissimæ lucubrations prædicti Gretzeri, quibus nihil addi potest. Illud etiam observandum, non Dominum vocari Prælatum, sed Dominum ablata literula, quæ appellatio, cum ad Monachos maxime pertineat, aliquanto fufius explicanda est.

5. Joan-

p P. Damian. lib. de Dom. vobiscum cap. 2. *q* Gretzer. to. 1. de Cruce in or. Alex. de Crucis Invent. *r* Hieron. de vitis illustr. *f* Ovid. 4. Trist. *t* Plaut. mil. gl. ac. 4. sc. 8. *u* Cas. ac. 2. sc. 5. *x* Aulul. ac. 4. sc. ult. *y* Asinar. ac. 3. scen. ult.

5. Joannes Buseus *z*, & Nicolaus Serarius *a* huic voci initium dedisse autumant humilem Christianorum modestiam, qui integrum Domini nomen ei soli reservarint, de quo psalmus; Tu solus Dominus, tu solus altissimus. Unde vulgatus extitit versus:

Celestem Dominum, terrestrem dicit Dominum.

Sanè Tertullianus *b* eos Imperatores oburgans, qui sublimem divinitatis titulum superbe assumebant, Augusti moderationem commendat, qui ne Dominum quidem dici se volebat: hoc enim, ait, Dei est cognomen. Atque id ipsum de Augusto testatur Suetonius *c* his verbis. Domini appellationem ut maledictum, & opprobrium semper exhorruit, Dominumque se appellari ne à liberis quidem, aut nepotibus suis, vel feris, vel joco passus est. Eandem Domini appellationem Alexandrum Severum respuisse scribit in ejus vita Aelius Lampridius *d*. Idem de Tiberio asserit Tacitus *e*, De Justiniano Imperatore, & impia Theodora ejus conjuge hæc notat Procopius Cæsariensis *f* in Historia *arabica*: Antiquitas etiam qui Cæsarem alloquerentur, Imperatorem compellarunt, conjugemque Imperatricem. At quisquis cum alterutro horum Augustorum sermones misceret, Imperatoremve, aut Imperatricem non Dominum, Dominamque nominasset, is verò rudior, ac procax habebatur, & quasi scœdissimè lapsus abigebatur. Sed & teste Seneca *g*, olim Dominum Patrem familias appellaverunt, idque modestiæ, ac humanitatis causa. Solebant quidem Romani obvios quosque Dominos salutare, sed hoc duntaxat, cum nomen proprium nescirent, vel statim memoriæ non occurreret. Constat ex Seneca initio Epistolæ tertiæ, & ex Martiali his versibus *h*.

Cum te non nossem, Dominum vegetemque vocabam.

Cum bene te novi, jam tibi Prius eris.

Item, *i*

*Cum voco te Dominum, noli tibi Cinna placere,
Sapè etiam servum sic resaluto meum.*

Observant Baronius *k*, & Ludovicus de la

z Buseus in not. ad Epist. 4. Petri Blesens. *a* Serar. lib. 1. de Litaniis cap. 13. *b* Tertull. Apolog. cap. 34. *c* Sueton. in Aug. cap. 53. *d* Lamprid. in Alex. cap. 4. *e* Tacit. 2. Annal. *f* Procop. in fin. hist. arabica. *g* Senec. Ep. 57. *h* Martialis lib. 1. Epig. 113. *i* Id. l. 2. Ep. 68. *k* l. 5. Epig. 58. *k* Baron. an. 416. num. 23.

Cerda *l* clarissimis olim viris, & sceminis, præsertim Ecclesiasticis, atque ipsis quoque sanctis hoc Domni, & Domnæ præno non attributum fuisse. Sanctus Odo *m* Cluniacensis Abbas sanctum Martinum Dominum vocat. Apud Baronium *n* in notis ad Romanum Martyrologium extat Epitaphium S. Anathalonis primi post S. Barnabam Mediolanensis Episcopi à S. Mirocle conscriptum ante annos mille, & multò amplius, cujus primus versus hic est:

Petri hospes, sancteque Anathalon, Domne probate.

Apud Brissonium *o* legitur testamentum Hadoini Episcopi Cenomacensis, in quo sancti Martyres, & Apostoli, sicut & viri illustres semper Domni appellantur. In fine Historiæ Apostolicæ Aratoris Subdiaconi hæc inscriptio reperitur ex antiquissimo Codice manuscripto. Beato Domno Petro adjuvante oblati hujusmodi Codex ab Aratore excomite domesticorum, excomite privatarum, viro religioso, Subdiacono S. R. E. sanctoque, atque Apostolico viro Papæ Vigilio, & susceptus ab eo ante Confessionem beati Domni Petri. In Litaniis, quas Serarius vetustissimas se vidisse testatur, summus Pontifex Dominus Apostolicus nuncupatur. Eadem vox passim occurrit apud Gregorium Magnum, Goffridum Vindocinensem, Petrum Blesensem, Leonodum, & alios. Nunc etiam in Hispania, & maxima Italiæ parte illustres, & summates viri Domni vocantur, quem titulum olim quoque Regibus attributum constat ex Cassiodoro *p*. Sicut autem nos dimidiato vocabulo Italicè *Don* pro Domno dicimus, ita eandem syncopen amare Græcos invenio, qui *κύριε* pro κύριε ponunt, & brevius aliquando *κύριε*: ut observat Gretzerus *q* in notis ad Orationem Germani Patriarchæ. Quidam vir doctus non à Domino per syncopen, sed à voce Hebraica *Adon*, quæ Dominum significat, sublata per aphæresim prima litera, & Latino more inflexo vocabulo Domni appellationem derivasse existimat. Sed hæc opinio qua nitatur probabilitate viderint doctiores. Non est autem hic omittenda S. Benedicti *r* regularis institutio. Is enim postquam præcepit nulli lice-re alium puro nomine appellare, jubet deinde à junio-

l Cerda adversar. cap. 77. *m* Odo serm. de combust. Basilicæ sancti Martini. *n* Baron. ad diem 25. Sept. *o* Brisson. lib. 7. de formul. *p* Cassiod. l. 8. variar. Ep. 5. *q* Gretzer. tom. 2. de Cruce. r. Bened. reg. c. 63.

junioribus seniores vocari Nonnos, Abbatem verò, quia Christi vices agit, Dominum appellari decernit. Quam regulæ jussionem sic ex usu suorum temporum interpretatur Smaragdus *f*, ut non solum Abbas, sed etiam ceteri Monachi Domini vocarentur. Sicut, inquit, tunc apud illos paterna exhibebatur reverentia, ut priores vocarentur Nonni: ita nunc apud nos exigitur hodie, ut ipsa paterna reverentia priores nostri à nobis vocentur Domni. Non est igitur recens inventum, quod Monachi omnes indiscriminatim Domini vocentur, quod nostris hinc temporibus multò potiori ratione ab universis Monasticis Congregationibus sancitum videtur, ut à Mendicantium Ordinibus ipsa nuncupatione fecernerentur. Abiit nunc in dis-suetudinem Nonni, & Domni discrimen, quod tamen non rei, sed vocis fuisse ex veterum monumentis conjicio. Ut enim Domnos viros præstantissimos honoris, ac reverentiæ gratia vocitamus; ita per Nonnum intelligi paternam reverentiam S. Benedictus asseverat. Illi etiam qui sanctitatis titulo insignes erant Domni dicebantur, quos item Nonnos dici reperio apud Arnobium *r*. Terrenæ mentes, ait, interficiuntur hoc ordine: si ille qui sanctus, & Nonnus vocatur, sic agit; ego quis, aut quotus sum, ut non agam? Eandem vocem adulationis notam fuisse testatur Hieronymus *u*: Quæ in adulationem tui sanctum, Nonnumque coram te vocat. Ubi malè in quibusdam codicibus irrepsit, sanctum nonnunquam. Xiphilinus *x* auctor Græcus virgines Nonnas vocat: Quæ vox frequentius pro sanctimoniali usurpatur. In Pœnitentiâ S. Fulberti, si quis Nonnam corruerit, septem annis peniteat. Rursum Hieronymus *y*: Quia maritorum expertæ dominatum viduitatis præferunt libertatem; castæ vocantur, & Nonnæ. Dicitæ sunt etiam Nonnanes, & Nonnanæ, ut ostendit Rosuvedus, in Onomastico. Esse autem hanc vocem reverentiæ, & quæ propriè majoribus natu, ac senioribus olim tributa fuerit docet Hugo Merardus ad cap. 70. Concordiæ Regularum. At de Domni, Nonni que appellatione hæc notasse sufficiat. Jam ad ritum lectionum regredior.

6. Cùm legitur lectio sedere solemus exemplo Christi sedentis inter Doctores, ut eos audi-

f Smaragd. in c. 6. regula. *r* Arnob. in Psalm. 105.
u Hieron. Ep. 47. *x* Xiphilin. in Domitiano.
y Hieron. Ep. 22.

ret, nam sessio propter quietem attentioni maxime servit: & ut docet Aristoteles *z*, sedendo, & quiescendo animus fit sapiens. Nec vacat sessio, ait Bernardus *a*, tranquillitatis insignie est. Altum verò silentium servandum est, dum leguntur lectiones. Nam, ut loquitur Chrysostomus *b*, si cùm Regiæ leguntur literæ ubique est silentium, abestque strepitus, & tumultus, omnibus astantibus, & aures arrigentibus, ut sciant quæ regis literis manifestentur: & quisquis vel parum tumultuatus fuerit, & quæ leguntur interruperit, in magno periculo est: multò magis cùm leguntur Divinæ lectiones cum magno timore, & tremore astandum est, & altum habendum silentium, & pellendæ cogitationes turbulentæ, ut quæ dicuntur intelligere possitis *c*. An non creditis quod hæc quæ leguntur, sunt à Deo? Sunt Epistolæ ad nos è celo missæ? cum timore igitur audiamus quæ dicuntur. Ethnicis quoque solemne erat in templis proclamare, *Favete linguis*, nimirum ut sacra cum debita veneratione perficerentur, nulla voce non mala solum, ut inquit Seneca *d*, sed ne bona quidem obstrepente. Quod & illud quoque indicabat ex Briffonio *e*, *σιγα, πᾶς ἐσω λαός, Tace, omnis esto mutus*. Sanè in Gentilium templis nefas fuisse expuere, aut nasum emungere scribit Arius *f*. Quem morem commendans Quintilianus *g*, ait: In templo verbis parcimus, animos componimus, tacitam mentem velut in solitudine, velut in secreto quodam custodimus. Sunt autem multi, qui cùm leguntur lectiones, tametsi lingua taceant, mente tamen distrahuntur, de quibus audeo dicere cum Origene *h*, quia cùm legitur Moyses, jam non velamen super cor eorum, sed paries quidam, & murus positus est. Quoties ergò Dominica nobis panduntur eloquia, mens evigilet, ut ait Chrysologus *i*, animus intendat, ut possit intellectus scientiæ celestis intrare secretum. Quid enim prodest lectione continua tempus occupare, sicut scribit quidam vir pius *k*, sanctorum gesta & scripta legendo transcurrere, nisi ea etiam masticando, & ruminando succum eliciamus, & translutendo usque ad cordis intima transmittamus, ut ex his diligenter consideremus statum nostrum,

z Aristot. 7. Physic. *a* Bern. de consid. lib. 5. cap. 4.
b Chryf. hom. 14. in Gen. *c* Id. hom. 3. in 2. ad Theff. *d* Senec. c. 26. de vita beata. *e* Briffon. l. 1. de formul. *f* Arius. Epist. l. 4. c. 12. *g* Quintil. declam. 365. *h* Origen. Hom. 12. in Exod. *i* Chrysol. serm. 139. *k* Gurgo Caribus. in scala claustral. c. 11.

nostrum, & fludeamus eorum opera agere, quorum facta cupimus lectitare? Optimè de hac re S. Antiochus¹: Qui opus tractat spirituale, dum divinas legit Scripturas, quæcunque occurrunt univèrsa in seipsum debet tacita cogitatione reflectere, & non in alterum. Item Marcus Eremita^m: Legens verba sanctæ Scripturæ, opere ipsa exequaris, & ne glories de nuda ejus cognitione.

7. Cùm verò audiri sumus sacrarum Scripturarum lectionem, orare cum Propheta debemus, & dicere, *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Tanta est enim earum profunditas, tanta obscuritas, ut illarum penetrare mysteria nemo valeat, nisi sensum aperiat^o ad intelligendum, ille qui aperit, & nemo claudit. *Tenebrosa est aqua in nubibus aëris,* inquit Gregorius Magnus^p, quia obscura est scientia in Prophetis. Et Augustinus^q ad Volufianum scribens, Tanta est, ait, Christianarum profunditas literarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia usque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere. Oritur hæc obscuritas, seu difficultas ex multiplici capite. Primò quidem ex Hebraico idiomate, quo ferè omnes conscriptæ sunt, ut observat Euthymius^r, Hæc autem lingua à cæteris omnibus aliena cum nullis Europæ communicat: unde factum est, ut de Judæis fileant Græci, & Latini Historici, nec nisi quædam mendacia scribant ore tenus accepta à finitimis Gentibus, quæ semper Hebræis fuerunt infensæ, qualia sunt ea, quæ Trogus, & Tacitus mentiuntur: Deinde sacræ literæ tropis abundant, & sensibus mysticis; pro quorum intelligentia sancti Patres plures Regulas, & Canones tradiderunt, multumque laborarunt, nec tamen omnia sunt affecuti, & sæpè dissentiunt inter se in unius sententiæ expositione, ut docet Fulgentius^s lib. 2. ad Monimum. His accedit posteriorum altitudo, quibus plenæ sunt omnes pagine testamenti. Denique, teste Augustino^t, divinitus provisum est, ut multa in scripturis obscurè dicta retineantur, quæ densissimam caliginem obducunt, ad edomandam labore superbiam, & intellectum à fastidio re-

¹ Antioch. ho. 70. ^m Marc. Erem. lib. de lege spiritali c. 87. ⁿ Psal. 118. ^o Psal. 17. ^p Greg. hom. 6. in Ezech. ^q Aug. Epist. 3. ^r Euthym. pref. in Psal. ^s Ful. lib. 2. ad Mon. cap. 14. ^t Aug. lib. 2. de doctri. Christi. c. 6.

vocandum, cui facilè investigata plerumque vilescunt. Cùm ergò leguntur scripturæ, magno studio eis attendamus, facientes quod ait Psalmographus, *In corde meo abscondi eloquia tua ut non peccem.* Tunc enim bona sunt verba Domini, inquit Remigius Altifiodorensis^x; si opere impleantur, si cor labiis consentiat. Post lectionem vertitur lector ad Dominum dicens, *Tu autem Domine miserere nobis:* quia ipsum legendi munus sine aliqua culpa peragi nequit. Si rectè legit, animum tentat elatio: si malè, vana sequitur confusio. Semper ideò misericordia Dei indiget qui legit, ne opus per se bonum vel superbiam contamine vitium, vel damnabilis verecundia pudor inficiat. Olim lectiones admodum prolixæ legebantur ex Codicibus sacræ Scripturæ & sanctorum Patrum, nec finis à legente imponebatur, nisi Superior præciperet dicens *Tu autem*, cui parens Lector statim dicebat, *Domine miserere nobis.* Ad hunc ritum alludit Petrus Cellensis Epist. 20. libro 6. ubi loquens de charitate ait, Lectio ista sine *Tu autem* continuetur. Succinit chorus, *gratias Deo*, quod ad totam lectionem refertur: namque gratias agimus Domino, quod panem suæ doctrinæ nobis frangere dignatus sit, & animas esurientibus sapientiæ pabulo recrearit. Hæc autem vox *Deo gratias* antiquissima est, eaque olim utebantur Monachi, cùm sibi invicem occurrerent. Testis est Augustinus^y Donatistas redarguens, qui nostrum *Deo gratias* irridebant: ut scias recentiores Hæreticos omnem errorum luem jam à Patribus damnatum ab inferis revocasse.

^u Psal. 118. ^x Remig. in Mich. cap. 2. ^y Aug. in Psal. 132.

§. XV.

DE RESPONSORIIS.

Responsoria quid significant. Cur prolixius cantentur. Quis eorum auctor. Quo ritu dicantur.

1. **Q**ui aurum, & argentum, in quo confundunt homines, ingentive pretii splendidissimas gemmas repererit, non publicè minimum avaritiæ diripiendas prostituit, sed in intimis penetralium recessibus centum clavibus

Q999

ser-